

JOSEP ROCA-PONS

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ FILOLÒGICA
BARCELONA, 2001

JOSEP ROCA-PONS

SESSIÓ EN MEMÒRIA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

JOSEP ROCA-PONS

SESSIÓ EN MEMÒRIA

Sala Nicolau d'Olwer
17 de maig de 2001

BARCELONA
2001

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Josep Roca-Pons : sessió en memòria : Sala Nicolau d'Olwer, 17 de maig de 2001
A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica
ISBN 84-7283-587-1
I. Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica
1. Roca-Pons, Josep 2. Lingüistes — Catalunya — Biografia
929Roca-Pons, Josep

© dels autors dels textos
© 2001, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: setembre de 2001
Tiratge: 450 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL
Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Altés, SL
Carrer de Cobalt, 160. 08907 L'Hospitalet de Llobregat

ISBN: 84-7283-587-1
Dipòsit Legal: B. 40469-2001

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o de la Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

El dia 28 d'agost de 2000 l'Institut d'Estudis Catalans va haver de lamentar la mort del senyor Josep Roca-Pons, membre numerari de la Secció Filològica. L'Institut li reté un acte d'homenatge el 16 de maig, que tingué lloc a la Sala Nicolau d'Olwer de la Casa de Convalescència, seu de l'IEC.

L'acte fou presidit per l'Excm. Sr. Manuel Castellet, president de l'Institut d'Estudis Catalans, i comptà amb la intervenció de l'Il·lm. Sr. Joan A. Argenter i Giralt, president de la Secció Filològica; el parlament de l'Il·lm. Sr. Philip D. Rasico, membre corresponent de la Secció Filològica, i el parlament del senyor August Bover i Font, president de la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'Institut d'Estudis Catalans.

Reproduïm a continuació els textos amb el mateix ordre que foren pronunciats.

En record de Josep Roca-Pons

El passat 28 d'agost Josep Roca-Pons, fill de Sarrià (1914), gramàtic i professor emèrit de la Universitat d'Indiana (Bloomington, Indiana, als Estats Units d'Amèrica) i membre numerari de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, va morir a Ribes, la vila del Garraf, prop de Sitges. El matrimoni Roca residia a Sitges des del seu retorn definitiu al país natal.

L'endemà al matí, a la parròquia vella de Sitges, amics, antics deixebles, col·legues, veïns i autoritats dels governs local i autonòmic van aplegar-se per retre-li el darrer comiat i fer costat als familiars. Recordo que hi vaig arribar d'hora, i també recordo com, extraviada la mirada mar endins des de la solitud de la plaça de l'església, damunt la mar blava de la blanca vila, se'm barrejaven velles remembrances de bonhomia i imatges recents de decandiment de l'amic traspasat.

Josep Roca-Pons es llicencià en dret (1935) i cursà també filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona. Els fets dramàtics d'aquells anys interromperen uns estudis que es clogueren finalment amb una nova llicenciatura en filologia romànica el 1941. Es doctorà a la universitat de Madrid, com calia, el 1953 amb una tesi sobre les perífrasis verbals, un camp complex dels estudis gramaticals. Publicada amb el títol d'*Estudios sobre las perífrasis verbales del español*, li fou atorgat el Premi Menéndez y Pelayo el 1958. Després de professar alguns cursos de gramàtica general a la Universitat de Barcelona (1947-1955), les circumstàncies locals del moment el degueren empènyer mar enllà, i fou professor a Santiago de Cuba (1956), primer, i ben aviat a Bloomington (1958) fins a la seva jubilació (1981). Quan es van iniciar els estudis de doctorat a l'actual Universitat Autònoma de Barcelona el curs 1970-1971, Roca gaudia d'any

sabàtic i fou convidat a fer-hi docència. Llavors el vaig conèixer en persona i vaig familiaritzar-me amb el seu estil dialogant, rere el seu aire distret: no alligonava, et demanava l'opinió com aquell qui acaba d'arribar a l'ofici. Mentre la matèria devia ser considerada opinable, la conversa podia adoptar l'aire d'un intercanvi entre metge i malalt o es tornava dialèctica; quan calia deixar les coses clares, no s'estava de fer-ho amb contundència, posant un èmfasi especial en la dicció. També era així quan expressava opinions polítiques —per al nord-americà mitjà, Roca era, sens dubte, un radical.

Haig de dir que, abans de fer-ne la coneixença personal, el nom de Roca-Pons ja m'era conegut. De fet, ho era de tots els estudiants de lletres del llavors districte universitari de Catalunya i Balears, si més no, perquè els seus dos volums de la *Introducción a la gramática* (1960) havien estat un dels punts de referència obligats per a qui volia endinsar-se en les modernes teories lingüístiques (que llavors volia dir els diversos estructuralismes) i per a qui preparava unes oposicions d'institut (em refereixo a les entitats a què en aquell temps al·ludia la sigla INEM i que després foren conegudes com a INB, IB i IES, consecutivament). Roca era un bon lector, coneixedor de primera mà i estudiós de les obres que havien deixat petja en la lingüística general, i això li n'havia permès aquella síntesi.

Però als Estats Units d'Amèrica hagué de dedicar-se a l'ensenyament del castellà i del català. La *Introducción a la llengua catalana* (1971) i la *Introduction to Catalan literature* (1977) en foren conseqüència. Entremig havia publicat *El lenguaje*, que aparegué en 1973. Ara, allò que el motivava més era la tasca d'impulsar els estudis catalans a l'Amèrica del Nord, i es va mobilitzar amb aquest objectiu. La North American Catalan Society —de la qual fou el primer president— i la *Catalan Review* en són les iniciatives més significades i de més rendiment. Tot i així, el que a mi personalment sempre m'ha captivat d'en Roca professor és l'estimació que va saber suscitar entre els seus deixebles. Em pregunto com s'ho feia per infondre tant d'entusiasme per una causa tan «menuda» i, a més a més, aconseguir un retorn de caliu humà tan incondicional!

De tornada al país, Roca va esforçar-se a posar en marxa altres iniciatives de relació entre catalans i nord-americans o altres iniciatives relacionades amb la vida cultural catalana. Va maldar per promoure la candidatura de J. V. Foix —com ell mateix, veí de Sarrià, amb qui l'unia una vella amistat i a qui admirava— al Premi Nobel de Literatura. És clar que Foix era el seu candidat, però l'objectiu ultrapassava, un cop més, tot personalisme. En una època en què ens hem avesat a confondre l'objectiu i l'èxit, l'actuació de Roca en aquest camp i en d'altres és tota una lliçó; Roca mai no hauria sabut entendre que hom pugui arribar a actuar acomodaticíament, enfilant una situació d'una manera que en garanteixi l'èxit, a costa de sacrificar-ne l'objectiu. A Josep Roca, no li recava perdre si, al capdavall, havia fet allò que creia que calia fer.

La Generalitat reconegué els seus mèrits atorgant-li la Creu de Sant Jordi (1988). L'Institut d'Estudis Catalans l'acollí entre els seus membres (1989). Hi va treballar amb tenacitat, sobretot a la Comissió de Gramàtica, tant si les seves idees —sovint ardides, però sempre fonamentades lingüísticament— reeixien com si no, fins i tot quan les seves forces ja minvaven i la feina esdevenia cada dia més feixuga. No s'arronsava de cap proposta si la considerava racional i n'estava convençut, tant si es tractava d'entrar *m*, *t* i *l* com a formes pronominals al diccionari (sense guionets a dreta ni a esquerra), d'esmenar el tractament fabrià de les combinacions pronominals o d'elaborar una ortografia de base fonètica per al català.

No podria cloure aquestes paraules sense mencionar un dels fets que més van contribuir a configurar la vida de Josep Roca-Pons d'ençà que es produí el 1964. Tots els qui el coneixíeu haureu endevinat que em refereixo a la seva unió amb Teresa Boix. En Josep hi va trobar un suport incondicional, i la Teresa ha participat des de primera línia de la vida professional de Josep Roca, dels seus anhels, dels seus treballs, de les seves obres, de les conseqüències del seu mestratge i de l'estimació dels seus deixebles, els quals no l'han deixada pas sola en els moments difícils —si més no, en la mesura que la distància i les obligacions els ho han permès. I és que la casa dels Roca sempre va estar oberta als deixebles d'en Josep, tant si era per a acollir l'exercici de la vida social com si era per a convertir-se eventualment en una segona aula. No parlo d'oïdes. A més d'això, i si m'ho deixeu dir amb una expressió anglesa que per a mi és un tecnicisme gramatical, tant a Bloomington com a Sitges, can Roca havia esdevingut un *landing site* de catalans traslladats als Estats Units d'Amèrica i de nord-americans traslladats a Catalunya, respectivament. Un lloc d'aterratge, d'acollida o de primers auxilis. I em sembla que el costum ha arrelat tan fort que encara sobreviu a la desaparició del mestre.

Deixa'ns, Teresa, que també nosaltres l'enyorem.

JOAN A. ARGENTER
President de la Secció Filològica
de l'Institut d'Estudis Catalans

El mestratge de Josep Roca-Pons

Josep Roca-Pons fou un home de gran erudició, humanitat i justícia, d'un caràcter modest i més aviat reservat si bé molt generós, dotat d'un fi sentit de l'humor i lliurat totalment i incondicionalment a la seva cultura i als seus amics i deixebles. Fou un fidel patriota català, un distingit lingüista, un veritable amant de la música clàssica, especialment la de Bach i Beethoven, i, en relació amb qui us dirigeix aquestes paraules, un molt estimat amic i mestre. La seva desaparició, encara no fa un any, ens ha deixat privats del seu geni, de la seva agradable companyia i de la seva passió quasi lul·liana per la llengua i la cultura catalanes.

Mentre Roca-Pons enllestia les seves primeres publicacions de tema lingüístic, donava alhora classes de filologia romànica i de gramàtica general a la Universitat de Barcelona, on va tenir els càrrecs de professor adjunt i de professor encarregat entre 1947 i 1955. I, com feien llavors molts estudiosos, també donava classes particulars. Tanmateix, en aquells anys difícils de postguerra la possibilitat d'aconseguir una càtedra o, almenys, un lloc fix com a professor titular a l'esmentada universitat (o a cap altra d'Espanya), semblaven molt remotes i, per tant, Roca-Pons, seguint l'exemple de molts catalans, va decidir anar-se'n a Amèrica i exercir-hi de professor.

El mestratge de Josep Roca-Pons a Amèrica va començar no als Estats Units, sinó a Cuba, on l'any 1955, a través d'una sèrie de gestions fetes per Joan Ferraté, Roca-Pons va aconseguir un lloc com a professor de lingüística general i hispànica a la Universitat d'Oriente, a Santiago de Cuba. Malauradament, però, el tancament de les universitats cubanes provocat per la crisi civil i militar d'aquella illa, i especialment per l'alçament dels castristes contra

el règim del dictador Batista, va fer que Roca-Pons es desplaçés el 1956 als Estats Units i, concretament, a la ciutat de Nova York, on va rebre una cordial acollida del distingit lingüista Tomás Navarro Tomás, el qual era aleshores catedràtic de la Universitat de Colúmbia.

Fou durant l'estada a Nova York (1956-1958) que Roca-Pons va rebre l'oferta d'un lloc de professor de filologia castellana a la Universitat d'Indiana (Bloomington, Indiana) arran d'una conversa entre els amics i col·legues Agapito Rey, d'origen gallec i llavors director del Departament d'Espanyol i Portuguès d'aquesta universitat, i l'esmentat Tomás Navarro. Així el 1958 Roca-Pons va traslladar-se a Bloomington a fi d'iniciar la seva llarga docència (1958-1981) en una de les universitats públiques més importants dels Estats Units. Hi va fer una gran amistat amb el citat professor Rey (l'any 1980 Roca-Pons editaria en honor del seu amic gallec el volum *Homenaje a Don Agapito Rey* [Lleida: Virgili]), el qual va donar el seu suport a Roca-Pons quan aquest, poc després de la seva arribada a la Universitat d'Indiana, va manifestar el desig d'oferir-li, a més de les assignatures normals de llengua i lingüística castellanen (gramàtica i composició, morfologia i sintaxi, gramàtica històrica, etc.) i algun cop, també, una de literatura escrita en aquest mateix idioma (per exemple, la novel·la picaresca), un parell d'assignatures catalanes: l'una de llengua i l'altra de literatura (medieval i moderna), les quals es convertirien, més tard, en quatre: llengua, lingüística, literatura medieval i literatura moderna, gràcies al suport d'alguns dels seus col·legues entre els quals cal destacar d'una manera especial la professora Concha Zardoya.

Ultra la seva docència a la Universitat d'Indiana, Roca-Pons, aprofitant un estiu o un any sabàtic o bé la possibilitat d'una excedència, també va donar classes com a professor visitant a una sèrie d'universitats addicionals: la Universitat de Puerto Rico (Río Piedras, estiu de 1962), la Universitat de Georgetown (Washington, districte de Colúmbia, curs de 1962-1963), la Universitat de la Carolina del Nord (Chapel Hill, estiu de 1967) i la Universitat Autònoma de Barcelona (curs de 1970-1971 i estiu de 1978).

Les activitats docents i investigadores de Josep Roca-Pons a la Universitat d'Indiana, si bé lligades inicialment i principalment a la filologia castellana, amb el transcurs del temps van anar enfocant-se cada cop més en la llengua, la literatura i la cultura catalanes. De fet, hom pot parlar, sense cap mena d'exageració, no d'un despertament o reviscolament de l'interès de Roca-Pons pel català, el qual no li havia minvat en cap moment, sinó del començament d'un veritable apostolat a favor de la seva llengua i cultura, cosa que a partir de l'any 1975, si fa no fa, el va induir a dedicar-se quasi exclusivament a l'ensenyament del català. I, en aquest sentit, es pot remarcar que cap al 1976 va aparèixer d'una manera misteriosa, a la porta del despatx de Roca-Pons, una placa que anunciava *Catalan Studies*, col·locada, pel que sembla, per un deixeble seu, potser aquí present.

Al mateix temps que Roca-Pons lliurava a la impremta el seu llibre escrit en anglès i de caràcter divulgador, *Introduction to Catalan Literature* (Bloomington: Indiana UP, 1978), preparava amb Albert Porqueras-Mayo el Primer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica, el qual va celebrar-se els dies 30-31 de març i 1 d'abril de 1978 a la Universitat d'Illinois (Urbana) sota la presidència d'honor d'Antoni M. Badia i Margarit i la copresidència de Josep Roca-Pons i Albert Porqueras-Mayo. S'hi va fundar llavors la North American Catalan Society (NACS) de la qual Josep Roca-Pons va esdevenir el primer president i, més tard, president d'honor. Va ésser amb motiu d'aquest col·loqui que Roca-Pons va encetar, amb el discurs inaugural «La projecció exterior de la cultura catalana» (*Estudis de Llengua, Literatura i Cultura Catalanes: Actes del Primer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica*, Barcelona, 1979, p. 41-57), una sèrie de treballs sobre la difusió de la cultura catalana o bé la condició social del català, els quals es publicarien principalment en els volums d'actes dels col·loquis següents organitzats per la NACS: «Per la difusió de la llengua catalana» (*Actes del Segon Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica*, Barcelona, 1982, p. 262-272); «La NACS (North American Catalan Society)» (*Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, V: El català a Europa i a Amèrica*, Barcelona, 1982, p. 42-54); «La cultura castellana i la catalana» (*Actes del Tercer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica: Estudis en Honor de Josep Roca-Pons*, Barcelona, 1983, p. 262-272); «La situació social de la llengua catalana» (*Actes del Cinquè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica*, Barcelona, 1988, p. 242-257), i «La catalanística als Estats Units i al Canadà» (*Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 3, Barcelona, 1993, p. 427-429), entre altres.

La tasca docent de Roca-Pons a Nord-amèrica i, específicament, a la Universitat d'Indiana fou sempre molt personal, i sobretot quan es tractava de la llengua i la cultura catalanes era una obra apassionada que encoratjava i alhora inspirava els alumnes amb el seu entranyable entusiasme i bell exemple científic. Ell, però, mai no volia fer-los sentir cap obligació a interessar-se per la llengua i la cultura de llur mestre. No n'hi havia cap necessitat, car el caràcter de Josep Roca-Pons: savi, idealista, honrat i absolutament convençut del gran valor de la seva llengua i cultura ja era prou per atreure'ls-hi i inspirar-los una estima i lleialtat duradores. Val a dir, però, que malgrat els innombrables mèrits personals i professionals de Josep Roca-Pons, el gran èxit del seu mestratge a la Universitat d'Indiana no hauria estat possible sense la col·laboració constant i desinteressada de la seva muller, Teresa Boix i Gubert, amb la qual es va casar a Montserrat l'estiu de 1964. A Bloomington eren una parella inseparable, a vegades fins i tot dins l'aula on sovint els dos es posaven a conversar en català perquè els alumnes poguessin escoltar una conversa en aquesta llengua. I no escassejaven les vesprades en aquell poble universitari d'Indiana, envoltat de camps sembrats de blat de moro, quan el matrimoni

Roca-Pons convidava els amics (incloent-hi col·legues i alumnes) a casa per parlar de temes d'interès comú i gaudir d'unes mostres exquisides de la cuina empordanesa acompanyades de vins del Penedès. Quan Josep Roca-Pons es va jubilar de la Universitat d'Indiana l'any 1981 ja hi havia dirigit una mitja dotzena de tesis doctorals sobre temes catalans i havia format una veritable escola d'estudiosos catalanòfils, molts dels quals d'una manera o altra continuen avui al món universitari nord-americà, i més enllà d'aquest, l'obra de llur mestre sarrianenc.

Com Josep Roca-Pons n'hi ha hagut pocs. Molt pocs. Fou de debò un home de «ciència i passió», per fer nostra una expressió reeixida del seu vell amic i col·lega Antoni M. Badia i Margarit (*Ciència i passió dins la cultura catalana*, Barcelona, 1977) aquí present entre nosaltres. A més de la seva obra científica, el llegat més important de Roca-Pons, reconegut per ell mateix i que li era motiu de gran satisfacció, són, sobretot, els seus deixebles, entre els quals poden esmentar-se, entre d'altres, Patricia Boehne, Janet DeCesaris, Patricia Lunn, Jane Albrecht i qui us adreça aquestes paraules. Se senten encara avui membres d'una família, la de llurs mestres i amics Josep i Teresa. Avui escampats arreu del món, aquests fills espirituals del savi professor sarrianenc i de la seva muller palamosina coneixen molt bé el camí de Sitges que duu a can Roca-Pons. I la veritat és que ningú no s'estranyarà de trobar-n'hi, d'un moment a l'altre, un o més. L'ur mestre, però, en Josep Roca-Pons, «Roqueta» com li deia la seva dona Teresa, ja no hi serà per acollir-los amb la seva afectuosa i acostumada abraçada. Certament el trobaran —tots el trobarem— a faltar.

PHILIP D. RASICO
Membre corresponent
de l'Institut d'Estudis Catalans

Josep Roca-Pons i els estudis catalans a l'Amèrica del Nord

També jo vaig rebre amb agraïment l'encàrrec de la Secció Filològica d'intervenir en aquesta sessió en memòria de l'estimat amic Josep Roca-Pons.

Personalment, no el vaig conèixer fins tard. Devia ser cap a final del 1978 o començament del 1979, poc després d'haver tornat del Canadà, quan amb la família vam establir-nos a Sitges, la vila on llavors ell passava els estius. Van presentar-me'l els amics Jaume Martí-Olivella i Carme Rei-Granger, que havien estat en la primera línia de la fundació de la North American Catalan Society (NACS), l'abril de 1978. Per a mi ja era un nom mític, d'ençà dels meus temps d'estudiant a la Universitat de Barcelona, llavors encara recents. Perquè, per als estudiants universitaris de la convulsa primera meitat dels anys setanta, que apreníem gramàtica amb la segona edició (ampliada i ja publicada per l'Editorial Teide) de la seva *Introducción a la gramática*, Josep Roca-Pons era el professor català que ensenyava en una universitat dels Estats Units de l'Amèrica del Nord i que ens havia causat un gran impacte amb la seva *Introducción a l'estudi de la llengua catalana*, obra amb la qual la majoria de nosaltres va descobrir l'estructuralisme. Però, en jubilar-se, l'any 1981, ell i la seva esposa, Teresa, van passar a viure a Sitges tot l'any, i llavors vaig tenir el privilegi d'iniciar-hi una estreta relació que ja no es va interrompre fins a la seva mort.

Probablement, com passa sovint a la vida, Josep Roca-Pons no devia haver previst desenvolupar la seva activitat professional a l'altra banda de l'Atlàntic. S'havia doctorat l'any 1953 amb la tesi *Estudios sobre las perifrasis verbales del español*, dirgida per Antoni M. Badia i Margarit, publicada l'any 1958 i guardonada amb el Premi Menéndez y Pelayo aquell mateix any. Ha-

via començat a fer de professor adjunt a la Universitat de Barcelona, però la manca de perspectives professionals a Catalunya el va empènyer a acceptar l'oferta que, a través de Joan Ferraté, va fer-li la Universitat d'Oriente, a Santiago de Cuba, per ensenyar-hi gramàtica i lingüística general. Però l'aventura cubana —evocada pel seu vell amic sarriàenc, el poeta J. V. Foix en el poema titulat «Plant d'En Joseph-Vicenç, de Barcelona, en lo qual respòs a En Joan Ferrater, de Sent Jacme de Cuba, les cobles que li tramès. Parla-y també d'En Joseph Roca e Ponç de la metexa universitat»— es va veure interrompuda ben aviat. L'any 1958, en plena activitat de la guerrilla castrista, van ser clausurades les universitats cubanes i, llavors, es va establir provisionalment a Nova York. Com és fàcil d'imaginar, a la ciutat del Hudson i els gratacels van obrir-se-li grans possibilitats per a la recerca i allí va rebre una nova oferta de treball, aquest cop de la Universitat d'Indiana. Va instal·lar-se, doncs, a Bloomington, a l'Estat d'Indiana, on va residir habitualment fins a la seva jubilació, llevat dels períodes en què va ensenyar a la Universitat de Puerto Rico (estiu de 1962), a la Universitat de Georgetown (curs 1962-1963), a la Universitat de la Carolina del Nord (estiu de 1967) i a la Universitat Autònoma de Barcelona (curs 1970-1971).

A Indiana va escriure les seves obres més importants però, sobretot, la Universitat d'Indiana va ser el lloc on va poder desenvolupar el seu mestratge, de manera que va convertir-la en el gran centre de la catalanística nord-americana. Efectivament, més enllà de l'estricta docència, i amb la inestimable col·laboració de la seva esposa, no va escatimar hores per als joves nord-americans que s'interessaven per la cultura catalana i que ben aviat van esdevenir com els seus propis fills. I no solament per als nord-americans, també per als catalans que estudiaven en aquella universitat, entre els quals hi havia alguns representants de la natació catalana d'elit d'aquells anys. D'aquesta manera, Josep Roca-Pons va aconseguir de convertir la Universitat d'Indiana en el bressol de bona part de la catalanística nord-americana actual. És clar que ell no va ser l'únic professor català prestigiós a les universitats nord-americanes però, ni en quantitat ni en qualitat, ningú més no pot presentar una llista de deixebles catalanistes com la seva, amb noms com ara Jane W. Albrecht (Wake Forest University), Patricia J. Boehne (Eastern College), Janet DeCesaris (Universitat Pompeu Fabra), Pat V. Lunn (Michigan State University), Philip D. Rasico (Vanderbilt University) o Thomas J. Walsh (Georgetown University), per citar només alguns noms significatius entre molts altres.

El prestigi assolit pel professor Roca-Pons, que ja l'havia dut a formar part del consell assessor del Congrés de Cultura Catalana, el va convertir també en una de les personalitats clau en la fundació de la North American Catalan Society, l'any 1978. Qui desconeixi la immensitat del món universitari nord-americà segurament no pot copsar el grau d'utopia que una idea com aquesta comportava —i comportaria encara avui, si l'embranchida d'a-

quell moment no hagués reeixit. Tot i que la llavors recent mort del dictador Franco fes el camí una mica més planer, i malgrat el generós entusiasme del petit grup inicial de catalanistes disseminats pels Estats Units i el Canadà, la més mínima anàlisi realista feia pensar que aquest petit vaixell de la catalanística nord-americana no tardaria a naufragar. Va caldre, doncs, sumar molts entusiasmes, esmerçar-hi moltes hores de feina i situar al davant d'aquesta empresa una personalitat de prestigi que li donés solidesa i garanties científiques, unes qualitats que als estudis catalans, com a expressió cultural d'una nació sense estat, mai no se'ls suposen. I aquí tornem a trobar Josep Roca-Pons, acceptant de posar-se al capdavant del projecte, secundat en aquells moments per Manuel Duran, a la Universitat de Yale, i per Albert Porqueras i el seu equip de col·laboradors a la Universitat d'Illinois. En Josep va ser el primer president de la NACS (1978-1980) i, posteriorment (1987), en va ser nomenat president d'honor. Abans, la NACS va dedicar-li les *Actes del Tercer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica (Toronto, 1982)*. *Estudis en Honor de Josep Roca-Pons*.¹

En jubilar-se, com ja he dit abans, va retornar a Catalunya, però aquest fet de cap manera no va suposar que abandonés la seva dedicació a la NACS. És en aquesta nova etapa de la seva vida que va iniciar-se la nostra relació i la nostra amistat. Sobretot a partir del moment en què vaig entrar a la Junta de la NACS com a vocal coordinador als Països Catalans. En aquesta tasca de fer de pont entre la NACS i les institucions catalanes, poder comptar amb el consell i la col·laboració d'en Josep va ser una ajuda impagable, i em va obrir unes quantes portes. Però és que, a desgrat de les dificultats previstes, i fins i tot de les imprevistes, la NACS anava fent camí. I, quan ja s'havien celebrat quatre col·loquis, la North American Catalan Society va decidir afrontar un nou repte, tan utòpic com el primer: la publicació d'una revista científica. La *Catalan Review* (International Journal of Catalan Culture) apareixia el mes de juny de 1986, codirigida per Manuel Duran i Josep Roca-Pons, amb un monogràfic dedicat al seu amic J. V. Foix, que l'ancià poeta encara va ser a temps de llegir. Com que la revista es va publicar a Barcelona, va ser aquí on es concentrà tota la feina d'edició, fet que encara va intensificar més les nostres relacions. Els problemes per tirar endavant una publicació com aquesta van omplir moltes de les nostres converses, especialment d'ençà que el 1987 vaig passar a ser-ne *associated editor* i, fins i tot, després d'haver-lo substituït, quan ell va passar a ser-ne el primer director honorari, l'any 1995.

Mentrestant, l'any 1988, era nomenat vocal de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC) i la Generalitat de Catalunya el condecorava amb la Creu de Sant Jordi. L'any següent va ingressar a la Secció

1. A cura de Patricia BOEHNE, Josep MASSOT i MUNTANER i Nathaniel B. SMITH, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.

Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. I, el 1991, un grup d'antics alumnes i col·legues vam dedicar-li un *Homenatge a Josep Roca-Pons. Estudis de llengua i literatura*,² que, a més de col·laboracions diverses, recull la seva bibliografia. L'any 1995, en ocasió de celebrar-se el vuitè col·loqui de la NACS a la Universitat d'Indiana, d'on era professor emèrit, s'hi van inaugurar oficialment els *Josep Roca-Pons Archives* i va pronunciar-hi la que seria la seva última lliçó magistral, en una sessió memorable. Durant tots aquests anys, a més, Josep Roca-Pons va participar en els diversos intents de crear, entre Barcelona i Sitges, uns cursos d'estiu de cultura catalana per a estudiants estrangers, que desgraciadament no han reeixit, per ara.

Finalment, el 1998, quan per tal de commemorar el seu vintè aniversari la NACS va celebrar el novè col·loqui a Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans va cedir-nos generosament la seva seu —com a president del comitè organitzador del col·loqui que vaig tenir l'honor de ser, sigui'm permès, de passada, d'agrair-li-ho públicament—, l'amic Roca-Pons encara va voler formar part d'aquest comitè organitzador, malgrat la seva avançada edat.

De tot el que he anat dient, em sembla que se'n desprèn, d'una manera clara, una de les grans qualitats d'en Josep, una qualitat, per cert, no gaire fàcil de trobar: la voluntat de servei. Mai no va tancar-se en una torre de vori, la seva tasca intel·lectual no li era obstacle per ser allí on era requerit, allí on hi havia feina a fer, sempre amb la mateixa generositat que li era característica. I sempre fidel als seus ideals de llibertat i solidaritat, un compromís que va manifestar públicament mentre les forces li ho van permetre i que sovint —com he dit en altres ocasions— el feia ser crític, justament, amb els països que més estimava: per exemple, amb la política bel·licista i salvatgement capitalista d'uns Estats Units a qui agraiïa la generosa acollida i amb les claudicacions de la política catalana d'aquests darrers anys.

Aquesta generositat i aquesta honradesa, tant en l'àmbit científic com en el cívic o el personal, són, precisament, allò que més li apreciàvem els seus alumnes i els seus amics, i per això ara el trobem a faltar.

AUGUST BOVER I FONT
President de la Societat Catalana de Llengua
i Literatura de l'Institut d'Estudis Catalans

2. A cura de Jane WHITE ALBRECHT, Janet Ann DECESARIS, Patricia V. LUNN i Josep Miquel SOBRER, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Universitat d'Indiana, 1991.

Poques coses em resten a mi per expressar en la clausura d'aquest acte, després de les excel·lents semblances dels qui m'han precedit en la paraula; semblances que representen una visió completa de l'home, de l'obra, de l'època, de l'esperit i de l'ambient en què va viure i va treballar Josep Roca-Pons.

He de confessar que el vaig conèixer poc, que el vaig tractar poc; segurament, també, perquè el meu camp científic està bastant allunyat del seu. Però, sí que recordo llargues converses que vaig tenir amb ell aquí, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans —quan jo no era president encara—, tant per la *Catalan Review*, que havia tingut dificultats en alguns moments i calia trobar la forma que pogués seguir endavant, com pels *Arxius Roca-Pons* de la Universitat d'Indiana, a fi que l'Institut pogués trametre bibliografia i documentació per als Arxius; en aquelles converses —faig memòria en el record— vaig descobrir que ell pertanyia a una generació de professors que malauradament ara està en crisi; és a dir, a una generació de professors que ensenyaven amb passió, amb compromís i amb un profund coneixement de la matèria. Ell que tenia un parlar suau, que era un senyor i posseïa una modèstia innata; un parlar suau que els seus alumnes tenien l'oportunitat d'escoltar, de sentir, i, com ha dit Philip Rasico, de sentir també en català en moltes ocasions, però especialment en aquelles classes en què conversava amb la seva muller, Teresa, quan ella hi assistia.

Resumeixen la importància de la tasca de Josep Roca-Pons als Estats Units d'Amèrica les frases expressades en les actes del Bloomington Faculty Council, que tot seguit llegiré textualment: «For him teaching was an extension of his passion for his culture, which during the Franco years was repressed and largely invisible in Spain. What he taught at Indiana University would

have been impossible at the Spanish universities. He was keeping alive a language and a culture that to a great degree had disappeared from the Spanish cultural scene.» Certament, Roca-Pons va desenvolupar una tasca als Estats Units d'Amèrica que va permetre que moltes de les coses que aquí de mica en mica anàvem perdent es poguessin mantenir.

Jo em permeto de dir que en aquella època necessitàvem homes com ell, que seguim necessitant ara homes com ell, que permeten mantenir viva la llengua i la cultura en situacions a vegades més difícils; en altres, no tant, però que sempre requereixen l'existència, el treball i la dedicació de persones com Josep Roca-Pons.

Aquest ha estat, doncs, un acte en la seva memòria per honorar-lo. Amb ell, jo vull honorar també la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, que l'acollí entre els seus membres i que ha tingut la sensibilitat de dedicar-li aquesta vetllada.

MANUEL CASTELLET
President de l'Institut d'Estudis Catalans

